

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
ΑΠΑΝΤΑ
ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
Ν. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΜΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1984
Σελ. 607-621

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ

Μίαν βραδιάν, ἡ Κρατήρα ἢ Διόμαινα, γεροντοκόρη πλέον ἢ σαράντα χρόνων, ἔμεινε νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὸ καλύβι τὸ πενιχρόν, τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα εἰς τὸν ἐλαιῶνά της ὅπου εἰργάζετο ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου, καὶ τὸ βράδυ ἐκλείει προσωρινῶς τοὺς σάκκους τοὺς πλήρεις ἐλαιῶν μέσα εἰς τὸ καλύβι αὐτό, ἕως τὴν ἄλλην ἡμέραν, ὅποτε τὸ φορτίον θὰ μετεκομίζετο δι' ἡμιόνων εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Δήμου τοῦ Μανιάτη, κάτω εἰς τὸν ἀγροτικὸν συνοικισμὸν τῆς Κεχρεᾶς· τὴν νύκτα ὅμως καθ' ἣν ὁ ἐλαιοκάρπος ἦτο εἰς τὸ καλύβι, ἐκοιμᾶτο κι αὐτὴ ἐκεῖ, διὰ νὰ τὸν φυλάττῃ κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἀποπειράς κλοπῆς, ἂν καὶ τοιαῦτα κρούσματα ἦσαν σπάνια εἰς τὸν τόπον.

Εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο ὑπόστεγον εὑρίσκειν ἀναψυχὴν, κ' ἐκοιμᾶτο τὴν νύκτα, καθὼς ἦτον κουρασμένη διαρκῶς ἀπὸ τὰς ἐξοχικὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς ἐργασίας τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυε νὰ ἐκτελῇ ἀνὰ τοὺς διαφόρους ἀγρούς της· εἶχε κτήματα ἀξία λόγου ἢ γεροντοκόρη, ἂν καὶ πολὺ βεβαρημένα μὲ χρέος, χαρὰ δὲ καὶ παρηγορία της, ἐλπίς καὶ ἀπαντοχὴ της, ὅτι θὰ κατάρθωνεν ἐπὶ τέλους, ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον, νὰ ἐξοφλήσῃ αὐτὸ τὸ χρέος —τὸ ὁποῖον ἐκολλοῦσε ὡς ψώρα καὶ ἐπληθύνετο ὡς ἡ κάμψη εἰς τὰ φυτὰ— ἦτον νὰ τρέχῃ ἀπὸ ἀμπέλι εἰς χωράφι, καὶ ἀπὸ χωράφι εἰς ἐλαιῶνα. Δὲν ἔπαυε νὰ ἐκτελῇ μόνη, κατὰ περιόδους καὶ ὥρας, ὅλας τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας ὅπως συνηθίζουν αἱ γυναῖκες· τὸ θειάφισμα, τὸ ἀργολόγημα*, τὸν τρύγον, καὶ πρὸ πάντων τὴν συλλογὴν τῶν ἐλαιῶν, διαρκοῦσαν ἐπὶ τινὰς μῆνας τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην δὲν ἦτο μόνη· συνωδεύετο ἀπὸ τὸν Κῶτσον τὸν ἀνεψιὸν της, τέκνον τῆς ἀδελφῆς της, δεκατριῶν ἐτῶν. Δὲν ἦτον ἀπλῶς, τὸ παιδίον αὐτό, τέκνον τῆς ὠδίνος τῆς ἀδελφῆς της, ἦτο τέκνον τῆς ὀδύνης δι' αὐτὰς τὰς δύο. Ἡ Κρατήρα εἶχε μείνει ὀρφανὴ μετὰ τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς της· ἠλικιώθη πολὺ, καὶ καταρχὰς πιθανῶς δὲν ἠθέλησεν, ἀργότερα ἴσως δὲν ἠμπόρεσε νὰ ὑπανδρευθῇ. Ἄλλ' ἡ ἰδία, ὡς καλὴ μήτηρ, ὑπάνδρευσε κ' ἐπροίκισε τὴν ἀδελφὴν της.

Τῆς ἔδωκε τὸ ἥμισυ τῶν κτημάτων, κ' ἐπειδὴ ὁ γαμβρὸς ἀπήτει καὶ μετρητὰ, ὑπεθήκευσε τὸ ἄλλο ἥμισυ εἰς ἐγχωρίους τοκιστὰς, διὰ νὰ δανεισθῇ τρισχιλίας δραχμὰς νὰ τοῦ δώσῃ. Εἶτα μετὰ τὸν γάμον, ὁ σύζυγος, ναυτικός,

ἀφοῦ ἔμεινεν ἐπὶ τινὰς μῆνας καὶ διεχείμασεν εἰς τὸν τόπον, κατὰ Φεβρουάριον ἐμβαρκάρησε μὲ τὸ ἰδιόκτητον πλοῖον καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἡ Σοφούλα ἔμεινεν ἔγκυος. Εἶτα, μετὰ ἑννέα μῆνας, ὁ σύζυγος, μετὰ βραχεῖαν ἐπίσκεψιν κατὰ τὸ θέρος, ἐξηκολούθει νὰ ταξιδεύῃ ἀκόμη. Ἀλλ' ἡ Σοφούλα ἐκλείσει τὸν ἕνατον μῆνα ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπομακρύνσεως τοῦ συζύγου της, κ' ἐγέννησε τὸ παιδίον αὐτό, τὸν Κῶτσον, ὄχι ἀκριβῶς τὸν ἕνατον μῆνα, ἀλλὰ μετὰ ἑννέα μῆνας καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ συζύγου.

Τότε τὰ γραῖδια τῆς γειτονιᾶς καὶ ὄλου τοῦ χωριοῦ, ἐμέτρησαν καλῶς τοὺς μῆνας, τὰς ἐβδομάδας, τὰς ἡμέρας, ὡς καὶ τὰς ὥρας. «Τόσες ἀπ' τὸ Φλεβάρη, καὶ τριανταμία ὁ Μάρτης, γίνονται... καὶ τριάντα ὁ Ἀπρίλης...» Καὶ καθεξῆς. Ἀφοῦ ἐπρόσθεσαν ὄλους τοὺς μῆνας, μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, ἐλογάριασαν ὅτι ἔμενον δεκαεπτὰ ἡμέραι ἀκόμη, τοῦ Νοεμβρίου, διὰ νὰ γίνουν σωστοὶ ἑννέα μῆνες. Ἀλλ' ἡ Σοφούλα ἐκάθισε στὰ σκαμνιά* ὄχι τὴν δεκάτην ἐβδόμην, ἀλλὰ τὴν εἰκοστήν τοῦ μηνός, ἐγέννησεν ἄρα ὄχι τὴν διακοσιοστήν ἐβδομηκοστήν ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν 273ην ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ συζύγου.

Ἐντεῦθεν σκάνδαλον καὶ δυσφημία. Εἶτα ἐπάνοδος τοῦ συζύγου, καὶ διαζύγιον. Εἶπαν ὅτι ἡ Σοφούλα εἶχε φέρει στὸν κόσμον τὸ παιδίον αὐτὸ μὲ τὸν μικρὸν θεῖόν της, ἕνα συγγενῆ ὅστις ἐπηγγέλλετο ἐν μέρει τὸν προστάτην διὰ τὰς δύο ὀρφανάς. Ἦτον ἄρα ὄχι μόνον μοιχαλὶς, ἀλλὰ καὶ αἰμομίκτηρα.

— Πῶς καταντήσαμε!... Σόμαρα-Γόμαρα! εἶπε σεῖων τὴν κεφαλὴν εἰς ἀπλοϊκὸς γέρων.

— Λαὸς Σοδόμων καὶ λαὸς Γομόρρας, διώρθωσεν ὁ κύρ Ἀναγνώστης τῆς Εὐγενίτσας, ὁ ψάλτης τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας.

— Θὰ μᾶς χαλάσ' ὁ Θεός, παιδάκι μ'! συνεπέρανε μία γραῖα...

Ἡ Κρατήρα δὲν ἐπίστευσε ποτὲ εἰς τὴν ἐνοχὴν τῆς ἀδελφῆς της, οὔτε ἠθέλησε νὰ τὴν ἐξετάσῃ, ἐπειδὴ ἐπροτίμα ν' ἀγνοῖ καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἀθωότητα. Μόνον παρεκάλεσε τὸν πνευματικὸν νὰ τὴν «ὀρμηνέψῃ», καὶ εἶπεν εἰς τὸν πάτερ Ἰωακείμ, ἕνα περιπλανώμενον καλόγηρον λίαν ἰδιόρρυθμον, νὰ «τῆς πῆ καλὰ λόγια». Αὐτὴ ἔτεινε νὰ πιστεύσῃ ὅτι αἱ τρεῖς ἡμέραι παραπάνω ἦσαν μία παραδρομὴ τῆς φύσεως, ἐν λάθος εἰς τὸ μέτρομα τῶν ἡμερῶν, ἐπειδὴ οἱ νόμοι τοὺς ὁποίους ἔβαλεν ὁ Πανάγαθος Θεὸς δὲν τῆς ἐφαίνοντο νὰ εἶναι τόσον στενοὶ καὶ γλίσχροι, ὅσον τὰ κατάστιχα τῶν τοκογλύφων καὶ οἱ λογαριασμοὶ τῶν γραϊδιῶν τῆς γειτονιᾶς ἐλέχθη ὅτι γυναικολόγος ἰατρός, ἐκ τῆς πρωτευούσης, ἀκούσας τὴν διήγησιν, ἀπεφάνθη ὅτι συμβαίνει, καίτοι πολὺ σπανίως, νὰ μένη τὸ ἔμβρυον ἡμέρας τινὰς περισσότερον εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς, ἔνεκα

ιδιαιτέρας τινός νάρκης ἢ κακοπαθείας.

Ὁ συνήγορος τῆς γυναικός, λεπτολόγος σοφιστής, παρατήρησε τὰ ἑξῆς: Πρέπει λοιπὸν ὡς κριτήριον τῆς συζυγικῆς πίστεως, ἐκ μέρους τῆς γυναικός, νὰ ληφθῶσιν αἱ ἰδιαίτεροι περιστάσεις καὶ συμπτώσεις, τὰ μειονεκτήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ συζύγου, καὶ ὄχι ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἐνδόμυχος πεποίθησις καὶ τὸ καλῶς νοούμενον συμφέρον;... Ἐὰν οὕτως ἔχη, αἱ γυναῖκες τῶν χωρικῶν, γεωργῶν καὶ ποιμένων, πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς πισταί, μόνον διότι δὲν ἀποδημοῦσιν οἱ σύζυγοί των, καὶ διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ εἰς τὸ δημόσιον ὑπολογισμὸς τοιοῦτος μηνῶν καὶ ἡμερῶν, ὁποῖος καταχρηστικῶς καὶ ἀδεία τῆς συγκυρίας γίνεται διὰ τὰς γυναῖκας τῶν θαλασσινῶν;

Προσέτι ὁ νομομαθὴς οὗτος εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: Αὐτὴ ἡ Ἱερὰ Γραφή μᾶς λέγει, «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις συνέλαβεν Ἐλισάβετ», ἐννοοῦσα μίαν τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων, ἢ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Προδρόμου συνέλαβε τὴν δεῖνα ἡμέραν ἀκριβῶς.

Εἰς τὴν βιβλικὴν ταύτην μαρτυρίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεκαλέσθη ὁ εἰρημένος δικηγόρος, ὁ ἀντιδίκος ἀντεῖπεν ὅτι τὸ καθαυτὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ δὲν λέγει «ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις» ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ λόγου· «μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας συνέλαβεν Ἐλισάβετ». Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, τὸ συλλογιστικὸν ἐπιχείρημα τοῦ πληρεξουσίου τῆς ἐναγομένης, ὁ συνήγορος τοῦ ἐνάγοντος παρατήρησεν ὅτι ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἀνάγκης εἶναι ἀτελής, καὶ τὸ γνωρίζομεν ὅλοι, ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο λόγος, διότι σύνοιδεν ἑαυτὴν ἀτελῆ, νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ παύσῃ ὑπάρχουσα. Διότι ἡ δικαιοσύνη θὰ ἐξεθρονίζετο πράγματι καὶ θὰ ἐτίθετο εἰς ἀπαγόρευσιν, ἐὰν ἡσπάζετο τὸν συλλογισμὸν τοῦ ἀντιδίκου. Ὅταν καταδικάζεται εἰς ἀποδεδειγμένους κλέπτης ἢ φονεὺς ἢ μοιχός, ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι καὶ δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι τινές, πολλοὶ ἢ ὀλίγοι, κλέπται, φονεῖς ἢ μοιχοί, λανθάνοντες καὶ διαφεύγοντες τὸν πέλεκυν τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο λόγος ὅπως μὴ τιμωρῶνται καὶ οἱ φωραθέντες ὡς ἔνοχοι τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν. «Ἐν ᾧ εὗρω σε, ἐκεῖ καὶ κρινῶ σε». Ἡ δικαιοσύνη, ἀμυνομένη ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, τιμωρεῖ σήμερον ὅσους ἂν συλλάβῃ δράστας τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν, καὶ ἐπιφυλάττεται δι' ἐκείνους, ὅσοι πρὸς καιρὸν ἴσως διαφεύγουν τὰς χεῖράς της, ἂν τοὺς συλλάβῃ αὐριον...

Δευτερολογῶν ὁ πληρεξούσιος τῆς ἐναγομένης παρατήρησε, μετὰ τινος λεπτοῦ σαρκασμοῦ, ὅτι, συμφώνως μὲ τὰ πορίσματα τῆς διαλεκτικῆς τοῦ ἀντιδίκου, θὰ ἦτο ὡς νὰ ἔδιδεν ἡ Θέμις συνταγὴν καὶ νοουθεσίαν εἰς τὰς θελούσας ν' ἀμαρτήσωσι, καὶ ὡς νὰ ἔλεγεν εἰς αὐτάς: «Κοιτάξατε καλά, ἐὰν τυχὸν ἐπιθυμῆτε νὰ λάβητε ἐραστήν, νὰ πράττητε τοῦτο ἐπιδημοῦντος τοῦ συζύγου, καὶ ὄχι ἐν καιρῷ ἀπουσίας τούτου». Ἀλλ' ὁ συνήγορος τοῦ ἐνάγοντος ὑπέλαβεν ὅτι περιττὴ θὰ ἦτο τοιαύτη συνταγή, διότι ἡ ἐννοια αὐτῆς εἶναι αὐτόδηλος, καὶ αἱ θυγατέρες τῆς Εὐας δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην

τοιαύτης διδασκαλίας. (Γέλωτες τοῦ ἀκροατηρίου.)

Τέλος, μετὰ πολλά, ἐδόθη τὸ διαζύγιον... Ἡ Σοφούλα εἶχεν ἐκτεθῆ ἐπὶ τόσον χρόνον εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ εἰς τὴν καταλαλιὰν τοῦ κόσμου τὴν ἀνηλεῆ, καὶ εἶτα ἔμεινε, μὲ ἓν παιδίον μόνον, πλησίον τῆς ἀδελφῆς της, ἄνανδρος ὅπως πρότερον, μήτηρ ἄνευ συζύγου, καὶ χήρα ἄνευ μεσολαβήσαντος θανάτου... Εὐτυχῶς δι' αὐτήν, ἀφοῦ ἀνέθρεψε τὸ τέκνον της, προσεβλήθη ἐκ νόσου, καὶ βραδέως, βραδέως ἐτήκετο, ἐωσότου μετὰ δεκαπέντε ἔτη ἀπέθανε νέα ἀκόμη καὶ ὠραία — ἀλλὰ καὶ δὲν ἄφησε κατόπιν της, εἰς τὸ πέλαγος τοῦ βίου, ἐκτεθειμένον εἰς τὰ βέλη τοῦ κόσμου, τὸν Κῶτσόν της.

*

**

Τὸ τέκνον ἐκεῖνο τῆς ὀδύνης, καθ' ὅσον ἡλικιοῦτο, ἐγίνετο ρωμαλέος, καὶ μεγαλόσωμος, ἄφοβος καὶ τολμηρός. Πρὶν γίνῃ ἔφηβος ἐφαίνετο ὡς τέλειος νεανίας, εἶχεν ἀναδειχθῆ φοβερός ἀναρριχητῆς εἰς δένδρα... Ἀνέβαινε εἰς βράχους, εἰς κρημνοὺς, εἰς κορυφάς, παντοῦ ὅπου δυσκόλως θὰ τὸν ἔφθανεν ἡ φήμη, τὸ ὄνειδος, ὁ φθόνος τῶν ἄλλων παιδίων, τὰ ὅποια εἰς τὴν ἐλαχίστην ὀργὴν, ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ἢ καὶ χωρὶς ἀφορμῆν, ἐσφενδόνιζον κατ' αὐτοῦ, συνήθως ἐκ τῶν νώτων, τὸ δύσφημον ὄνομα τῆς νοθείας· σπανίως κατὰ πρόσωπον, ἐπειδὴ ὁ Κῶτσος ἦτον χειροδύναμος, κι ἂν ἔπιανε κανὲν παιδίον, εἰς τὴν βράσιν τοῦ θυμοῦ του, θὰ τοῦ ἔσπαζε τὰ κόκκαλα μὲ τοὺς γρόνθους του.

Ἐτρεχεν ἐδῶ ἐκεῖ, ὡς ἀγριοκάτσικον, παιδίον ὑψηλὸν καὶ ρωμαλέον, ἀνερριχᾶτο εἰς βράχους καὶ δένδρα, παντοῦ ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι δὲν θὰ τὸν ἔφθανεν ἡ ἠχώ τῆς ἀπαισίας λέξεως· καὶ ἡ ἠχώ ἀνήρχετο μεγαλοφωνοτέρω εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, καὶ παντοῦ τὸν κατεδίωκε...

— Κάπου νὰ πᾶς νὰ κρυφτῆς βαθιά, παιδάκι μου, γιὰ νὰ μὴ σὲ βλέπουνε καὶ νὰ μὴ σ' ἀκοῦνε, τοῦ εἶπε μιᾶ τῶν ἡμερῶν μία γραῖα γειτόνισσα, στρουφνή, διαφορομένης ψυχῆς.

Καὶ ἡ μοῖρά του, ἥτις τὸν εἶχε λικνίσει παιδιόθεν μὲ τὸ ἄσμα τῆς συμφορᾶς, ἔμελλε νὰ τὸν πάρῃ καὶ νὰ τὸν κρύψῃ βαθιά, εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, διὰ νὰ μὴ τὸν βλέπουν, μήτε νὰ τοὺς βλέπη, νὰ μὴ τὸν ἀκούουν, μήτε νὰ τοὺς ἀκούη... Ὅταν ἔγινε δεκαπέντε ἐτῶν, εἶχεν ἀναρριχηθῆ μιᾶ τῶν ἡμερῶν εἰς ὑπερύψηλον δένδρον, λεύκαν κυπαρισσοειδῆ, ἀπὸ τὰς ὁποίας κατασκευάζουν τὰ κατάρτια τῶν πλοίων. Ὁ Κῶτσος ἐπλησίαζε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφήν, ὅταν ἓν παιδίον, τὸ ὁποῖον πολλάκις τὸν εἶχεν ἐνοχλήσει, διῆλθε τρέχον ἀποκάτω, καὶ εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ φωνάξῃ πρὸς τὸν ἀναρριχώμενον τὸ σύνθητες ὑβριστικὸν ὄνομα...

Μετ' ὀλίγα δευτερόλεπτα, ὁ Κῶτσος ἔπιπτε κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ ὕψους

εἴκοσι μέτρων. Εἶχε ξεπιασθῆ με τὴν μίαν χεῖρα, καὶ εἶχε κοιτάξει ὀργίλος πρὸς τὰ κάτω. Φαίνεται ὅτι ἡ ὕβρις τοῦ διελθόντος παιδίου τὸν εἶχεν ἐρεθίσει ὑπερμέτρως καὶ τὸν εἶχε κάμει νὰ χάσῃ τὴν λαβὴν... Ὁ ἄτυχος Κῶτσος ἔζησεν ὀλίγας ὥρας ἀναίσθητος, καὶ εἶτα ἐξέπνευσεν...

*

**

Ὅταν πρώτην φορὰν ἤκουσεν, ἡ πρώτην φορὰν ἔδωκε προσοχήν, εἰς τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔρριψεν ἐν παιδίον, ἐκεῖ ὅπου ἐμάλωσαν, παίζοντας μαζὶ τὶς ἀμάδες* καὶ συγχρόνως τὸ παιδίον ἐτράπη εἰς φυγὴν, ὁ Κῶτσος ἦτον δέκα περίπου ἐτῶν. Μαντεύσας ὅτι ἡ λέξις εἶχε κακὴν σημασίαν, ἐκυνήγησεν τὸ παιδίον, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ φθάσῃ. Τὸ ξένον παιδίον ἀνέβη εἰς τὸν Ἐπάνω Μαχαλᾶν, συνησπίσθη με ἄλλους δύο ὁμήλικας, καὶ οἱ τρεῖς ἤρχισαν, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν τοῦ τόπου, νὰ πετροβολοῦν τὸν Κῶτσον, ὅστις ἠναγκάσθη εἰς ὑποχώρησιν.

Πάραυτα ἔτρεξε πρὸς τὴν μητέρα του.

— Δὲν μοῦ λές, μάννα, τί θὰ πῆ «Μοῦλος»;

Ἡ Σοφούλα ὠχρίασεν, εἶτα ἐτραύλισε:

— Ποῦ τὸν ἄκουσες... αὐτὸν τὸ λόγο;

— Ὁ Γιάννης τῆς Φαμελοῦς, τώρα ποὺ παίζαμε μαζὶ κ' ἐμαλώσαμε, ἔφυγε τρέχοντας καὶ μ' ἐφώναξε «Μοῦλο! Μοῦλο!» Ἄχ! δὲν τὸν ἔφτασα, νὰ τοῦ δείξω ἐγώ... Πές μου, μάννα, τί θὰ πῆ;...

— Τὸ στόμα τους νὰ πιαστῆ!... νὰ βγάλουν τὴ φάγουσα, ναί! ἤρχισε νὰ καταρᾶται ταπεινῆ τῆ φωνῆ, ἐλθοῦσα εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἀδελφῆς της, ἡ Κρατήρα.

— Θὰ μοῦ πῆς, μάννα, καὶ σύ, θειά, τί θὰ πῆ; ἐπέμεινε θορυβῶν καὶ κλαίων, κτυπῶν τοὺς πόδας του εἰς τὸ ἔδαφος.

Τότε ἡ θειά του ἀνέλαβε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ, λησμονοῦσα ὅτι ἤρχετο εἰς ἀντίφασιν με τὰς πρὸ μικροῦ κατάρας της.

— Νά! σὲ βλέπουν, βρὲ σύ, ποὺ εἶσαι ξανθός... κ' ἐπειδὴ τάχα, ἀπ' τὴν τρίχα σου, τοὺς φαίνεται νὰ μοιάζης σὰν μουλαράκι... γι' αὐτὸ σὲ φωνάζουν ἔτσι-δά...

Ὁ Κῶτσος δὲν ἐπείσθη.

Ἡ Κρατήρα ἐπρόσθεσε:

—Όπως τῆς Μπουλίνας τὸ γυιό, πού εἶναι κοκκινομάλλης, τότε λένε Κοκκίνη... Καὶ τὸ Γιώργη τῆς Μελάχρω, πού εἶναι μαῦρος, τότε φωνάζουνε Ἀραπάκη... Κατάλαβες τώρα;

Ὁ μικρὸς ἤρχισε νὰ καταπραῦνεται, μαγευόμενος περισσότερο ἀπὸ τὴν γλυκεῖαν φωνὴν τῆς θείας του, ἢ ὅσον ἐπείθετο ἀπὸ τὴν ἔννοϊαν τῶν λόγων της.

—Όπως καὶ τὸ Νίκο τῆς Κοντούλας, πού τότε λένε Μελίσση, γιατί εἶναι σὰ βόι τάχα, ἔ; εἶπε.

—Ναί, μαθές, ἐπεβεβαίωσεν ἡ Κρατήρα.

—Καὶ τὸν Μιχάλη τοῦ Κορωνιοῦ, τότε λένε Ψαρή, ὅπως τὴ γίδα;

—Ἰσα ἴσα, αὐτό.

Ὁ Κῶτσος ἠσύχασε πρὸς καιρόν. Ἀλλ' εἶχε παρατηρήσει ὅτι τὸ ὄνομα ἐκεῖνο τὸ ἐτόξευον κατ' αὐτοῦ μὲ περισσότερο κακίαν, παρ' ὅσῃν συνήθως ἐδείκνυον πρὸς ὅσους ἐκάλουν «Ψαρή» ἢ «Μελίσση». Ὀλίγον καιρόν ὕστερον, ἤρχισε νὰ ἐξετάζη κατ' ἰδίαν τὴν θείαν του.

—Γιὰ, νὰ σοῦ πῶ, θειά;... Δὲ μοῦ λές, γιατί ὁ πατέρας ἄφησε τὴ μάννα μου, κ' ἐπῆρε ἄλλη γυναῖκα;

—Δὲν εἶναι δουλειά σου νὰ τὰ ἐξετάζης αὐτά, ἀπήντησε, προσπαθοῦσα ὑπὸ τὸ αὐστηρόν τοῦ τόνου νὰ κρύψη τὴν ἀμηχανίαν της, ἡ Κρατήρα.

—Δὲν εἶναι δουλειά μου; ἐπανέλαβεν ἔτοιμος νὰ κλαύσῃ ὁ Κῶτσος. Ναί, γιατί μὲ φωνάζουν «Μοῦλο», ἐπειδὴ τάχα δὲν ἔχω πατέρα, κι ὄχι ἀπ' τὸ χρῶμα τῶν μαλλιῶν μου, πού μοῦ ἔλεγες...

Τότε ἡ Κρατήρα ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν, καὶ ὡς φρόνιμος γεροντοκόρη ἔκρινεν ὅτι δὲν ὠφελοῦσε νὰ κρύψη τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸν ἀνεψιόν της, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῆς ἐλλείψεως παντὸς χαλινοῦ, τὰ παιδιά τὰ μανθάνουν προΐμως ὅλα, καί, ἂν αὐτὴ ἐσιώπα, ὁ μικρὸς θὰ ἐμάνθανε πολὺ περισσότερα παρ' ὅσα ἔπρεπε νὰ ξεύρη, ἀπ' τὰ ἄλλα παιδιά τοῦ χωρίου, ἀπὸ λόγια τοῦ δρόμου, καὶ ἀπὸ ἀκούσματα τῆς ἀγορᾶς. Καὶ λοιπὸν τοῦ εἶπεν:

—Ἄκουσε, Κῶτσό μου. Ἡ μητέρα σου, ὅταν σὲ εἶχε στὴν κοιλιὰ, ἀρρώστησε, καὶ τῆς ἤρθε ἀδυναμία καὶ δὲν μπόρεσε νὰ σὲ γεννήσῃ στὴν ὥρα της... Καὶ ἀπάνω στὴν ἀρρώστια της, πού σὲ εἶχε στὴν κοιλιὰ, μὲς στὸν ὕπνο της φώναζε «τὸ παιδί! τὸ παιδί!» κι ὕστερα πού σ' ἐγέννησε, καὶ τώρα ἀκόμη πού ὅλο ἀρρωστη εἶναι, ὀλοένα φωνάζει, σὰ ξυπνητὰ της καὶ στὸν ὕπνο της «τὸ παιδί! τὸ παιδί μου!» Νοιώθεις τί ἀδυναμία ἔχει σ' ἐσένα, κι

ἀγροικᾶς μὲ τί πόνο καὶ καημὸ σ' ἀνάθρεψε;... Καὶ σὰν τῆς ἤρθε ἡ πρώτη ἀρρώστια, πρὶν σὲ γεννήσῃ, σ' ἐβάσταξε μὲς στὴν κοιλιά μιὰ-δὺο μέρες παραπάνω. Τότε τὰ λαδικά*, ἃς εἶναι καλὰ πού τὰ ξετάζουν ὅλα, μέτρησαν τοὺς μῆνες καὶ τίς μέρες, κ' εἶπαν πῶς τάχα ἢ μάννα σου δὲν σὲ εἶχε κάμει μὲ τὸν ἄνδρα τῆς, πού ἔλειπε ἑννέα μῆνες μὲ τὸ καράβι... ἐπειδὴς ἔμεινες μὲς στὴν κοιλιά αὐτὲς τίς δύο-τρεῖς μέρες παραπάνω... Τότε ὁ πατέρας σου, δὲν θέλω νὰ πῶ κακὸ λόγο, πού μοῦ εἶχε ψήσει τὸ ψάρι στὰ χεῖλη, καὶ μὲ ἀνάγκασε ν' ἀποθηκέψω* ἐγὼ τὸ βιό μου καὶ νὰ τοῦ δώσω τρεῖς χιλιάδες μετρητά, ἐπειδὴ ἐπέμενε κ' ἤθελε «τὸ μέτρημα! τὸ μέτρημα!» κι ὡς τὴν τελευταία στιγμή δὲν ἤθελε νὰ στεφανωθῇ, ἂν δὲν τοῦ μετροῦσα τὰ λεπτά... ὥστε, ἀφοῦ ἔδωκα τῆς μητέρας σου τὰ μισὰ κτήματα, ὅλο τὸ μερδικό τῆς, ἀναγκάσθηκα ν' ἀποθηκέψω τὸ μερδικό μου ἐγὼ, γιὰ νὰ τοῦ εὔρω τὸ μέτρημα νὰ τοῦ δώσω... κοντολογίης, ὁ πατέρας σου ἐπίστεψε τὰ λόγια τοῦ κόσμου, καὶ εἶπε ὅτι δὲν σὲ γνωρίζει γιὰ παιδί του... Μὰ ἐσύ, καθὼς κι ὅλα τὰ ὀρφανά, ἔχεις τὸ Θεὸ πατέρα, καὶ πρέπει ν' ἀγαπᾶς τὴ μητέρα σου, πού δὲ σοῦ ἔφταιξε τίποτε καὶ παιδεύεται μὲ τόσον πόνο καὶ καημὸ νὰ σ' ἀναθρέψῃ... Καὶ νὰ ἴσαι φρόνιμος καὶ καλός, καὶ καθένας πού ἔσφαλε ἀπ' τὸ Θεὸ θὰ τὸ ἴβρη. Καὶ μὲ ἄλλον νὰ σὲ εἶχε κάμει ἢ μάννα σου, πάλι, ἐσύ δὲ φταῖς τίποτε, καὶ δὲν πρέπει νὰ σὲ πειράζουν γι' αὐτό, μὰ εἶναι παιδιὰ, καὶ δὲν θέλουν ξεσυνέριο, ἐπειδὴ δὲν ξέρουν τί τοὺς γίνεται... Γίνε σὺ φρόνιμος καὶ καλός, καὶ θὰ ἰδῆς πῶς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ σὲ βλάψῃ... Ἄς σ' ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς νὰ προκόψῃς, καὶ νὰ γίνῃς χρήσιμος ἄνθρωπος, κ' οἱ ἴδιοι πού σὲ βρίζουν τώρα θὰ ἴρχωνται, μιὰ μέρα, νὰ σοῦ βάζουν μετάνοιες... καὶ σὺ θὰ τοὺς κάνῃς τὸ βαρὺ... Μονάχα, Κῶτσό μου, νὰ ἴχῃς τὴν εὐχὴ τοῦ Χριστοῦ, κοίταξε νὰ μὴν παραπονέσῃς τὴ μάννα σου, πού σ' ἀγαπᾶ τόσο... Ἀνίσως ἐσύ πεισμῶνῃς, σὰν παιδί, ἐκείνης ἢ καρδιά τῆς εἶναι ματωμένη, γι' αὐτὰ καὶ γι' αὐτὰ τὰ πράματα.

*

**

Τὴν ἑσπέραν λοιπὸν ἐκείνην τοῦ φθινοπώρου, ἡ Κρατήρα εἶχε μείνει μὲ τὸν ἀνεψιὸν τῆς εἰς τὸν ἐλαιῶνα, καὶ εἶχον κλεισθῆ εἰς τὸ μικρὸν καλύβι διὰ νὰ κοιμηθῶσι. Πλησίον τοῦ κτήματος ὑπῆρχε μέγα δάσος, βαθὺς δρυμῶν, ἀπὸ γιγαντιαῖα ἐξαίσια δένδρα.

Παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ δάσους, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ σύνορα τοῦ ἐλαιῶνος, ὑπῆρχον πολλὰ ἐρείπια, ἐν σπήλαιον ἢ ὑπόγειον περιέργου σχήματος καὶ κατασκευῆς τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο Δρακοσπηλιά. Ἦρχιζεν ἀπὸ μίαν ὀπὴν βράχου, ὅστις εἶχε χρησιμεύσει ὡς ἀκρογωνιαῖος λίθος ἐνὸς κατηρειπωμένου κτιρίου, καὶ ἀνήρχετο πρὸς τ' ἄνω, ἐντὸς ὑψηλοῦ βράχου κωνοειδοῦς, ὅστις ἀπετέλει τὴν κορυφὴν τῆς δειράδος. Ἐλεγαν ὅτι ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐκείνου ἠκούετο ἐνίοτε παράδοξος ἤχος καὶ μεγάλη βοή. Τὰ κατηρειπωμένα κτίρια ἦσαν τρία ἢ τέσσαρα.

Ἡ ὀπὴ ἐντὸς τοῦ βράχου ἀνήρχετο εἰς διάστημα πολλῶν ὀργυιῶν, ὡς

ἐλέγετο, εἰς τὸ κοῖλον τοῦ βράχου καὶ ἀπέληγεν εἰς τὴν κορυφὴν ὅπου εἶχε διέξοδον. Ἐλέγετο ὅτι ἐκεῖ μέσα ἐνεφώλευε τὸν παλαιὸν καιρὸν ἕνας Δράκος, ὅστις ἔκρυπτεν ἐκεῖ θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους ἐφύλαττον καὶ ἔβοσκον τὴν νύκτα διάφοροι Ἀράπηδες, σκλάβοι του.

Τριγύρω εἰς τὰ ἐρείπια ἔβγαιναν τὴν νύκτα ὄχι ὀλίγα στοιχεῖα, ἐξωτικά καὶ κρούσματα*. Ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν ἐρειπίων ἤρχιζεν ἓν ρεῦμα, στενόν, σύσκιον, τὸ ὁποῖον κατήρχετο βαθὺ κάτω εἰς τὴν κοιλάδα, καὶ ἐντὸς τοῦ ρεύματος, ὀλίγον παρακάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ὑπῆρχε μία κρήνη παλαιά, εἰς τὴν ρίζαν γηραιοῦ δένδρου, μ' ἓνα τάσι δεμένον δι' ἀλύσεως εἰς κρῖνον ἐπὶ τοῦ γηραιοῦ κορμοῦ· ἐκαλεῖτο κοινῶς τὸ Κρῦο Πηγάδι, ἦτον δὲ κρῦο ὄχι μόνον τὸ νερόν, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλοὶ δὲν ἔπινον, λέγοντες ὅτι ἦτον στοιχειωμένο, ἀλλ' ὁ ὑγρὸς ἀήρ, τὸ περιβάλλον, καὶ τὸ σύσκιον καὶ σκοτεινὸν τῆς μικρᾶς κλεισωρείας. Πολλὰ γραιῖα, ἀπὸ τὰς πρωτινάς, ὅσαι εἶχον γεννηθῆ περι τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, ὅταν ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ διέλθωσιν ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦτο, συνήθιζαν νὰ χαιρετοῦν τὴν παλαιὰν κρήνην διὰ συνθηματικῆς ρήσεως:

— Χαῖρε καὶ σύ, Κρῦο Πηγαδάκι μὲ τὸ ζώδιό σου!

Μερικαὶ ἔλεγον «καημένο Κρῦο Πηγάδι», καὶ ἄλλαι τινὲς ἔλεγον εὐφημότερον «Καλὸ Πηγαδάκι, μὲ τὸ ζώδιό σου!» Ὅλος ὁ τόπος τριγύρω, τὰ ἐρείπια καὶ τὸ ρεῦμα, ἔβριθεν ἀπὸ νεράιδες τὴν ἡμέραν, ἐμυρμηκία τὴν νύκτα ἀπὸ στοιχεῖα καὶ φαντάσματα.

Εἰς τὸ Κρῦο Πηγάδι πολλοὶ διηγοῦντο ὅτι εἶχον ἰδεῖ νὰ κάθεται πλησίον ἕνας Ἀράπης, μὲ τὴν τσιμπούκα του. Διάφορα πλάσματα, χωριατόπουλα, τσομπανόπουλα καὶ βοσκοπούλες, εἶχαν «χτυπηθῆ»* διότι εὐρέθησαν εἰς κακὴν ὥραν σιμὰ στὸ Κρῦο Πηγάδι. Ἡ Καμπαναχμάκαινα, ποιμενὶς προβάτων, καὶ μήτηρ δέκα παιδιῶν, εἶχε πάθει τὴν νύκτα ἀπὸ ἀφωνίαν καὶ παραλυσίαν.

*

**

Ὁ Κῶτσος, τὸ τέκνον τῆς συμφορᾶς, εἶχε μάθει ν' ἀγαπᾶ τὴν ἐξοχήν, σιμὰ εἰς τὴν θείαν του, καὶ τὴν ἠκολούθει συχνὰ εἰς τὰς ἐκδρομάς της. Ἡ μήτηρ του ἔμενε κατ' οἶκον. Ἐπασχε σωματικῶς ἀπὸ τὴν γένναν της κ' ἐδῶ, καὶ εἶχε τρωθῆ ἠθικῶς ἀπὸ τὰ βέλη τῆς δυσφημίας. Ἡ ἀδελφὴ της ἦτο σχεδὸν ἀγροδίαιτος.

Ὁ Κῶτσος ἠγάπα ὅλα τὰ τῆς ἐξοχῆς, τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, τὰς βρύσεις, τὰ ρεύματα καὶ τὰ ἐρείπια, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ φαντάσματα. Εἶχε γίνει σχεδὸν μισάνθρωπος, ἀπὸ τὸ ὄνειδος τὸ ὁποῖον τοῦ ἔρριπτον οἱ ὀμήλικοί του. Εἶχε παύσει νὰ φοιτᾶ εἰς τὸ σχολεῖον, ἐξ αἰτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν συμμαθητῶν του, τοὺς ὁποίους δυσκόλως θὰ ἐσωφρόνιζε, καὶ ἂν εἶχε τὴν

συνήθειαν νὰ «τοὺς μαρτυράη στὸ δάσκαλον» (τὸ ὁποῖον ὅμως ἐθεωρεῖτο ὡς στίγμα κακῆς προδοσίας μεταξὺ τῶν παιδίων). Ἄλλην ἄρα καταφυγὴν δὲν εἶχεν, εἰμὴ νὰ κάμνη συχνὰ καυγάδες, καὶ νὰ δέρνη τοὺς συμμαθητάς του — ἐνίοτε καὶ νὰ τὶς τρώγη.

Κατόπιν μιᾶς τελευταίας σκηνῆς, καθ' ἣν ἔδειρε δύο-τρεῖς ἐκ τῶν συμμαθητῶν του, οἱ δαρέντες «τὸν ἐμαρτύρησαν» εἰς τὸν δάσκαλον. Ὁ ἴδιος δὲν ἠθέλησεν — ἐντράπη ἢ ἐδίστασε νὰ πῆ εἰς τὸν δάσκαλον τὸ ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον κατ' αὐτοῦ ἐτόξευον οἱ ἄλλοι. Ἀλλὰ τότε τὸ βᾶρος τῆς ὀργῆς τοῦ δασκάλου ἔπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Ὅχι μόνον «ἔφαγε ξύλο», μὲ τὴν λεπτὴν βέργαν τοῦ δασκάλου ἢ ὅποια ἔτσουζε, ἀλλ' «ἀπεβλήθη προσωρινῶς» ἀπὸ τὰ μαθήματα. Μάτην, ἀφοῦ ὁ ἴδιος δὲν ἠθέλε «νὰ μαρτυρήσῃ», ἡ θεία του προσεφέρθη νὰ ὑπάγῃ αὐτὴ «ν' ἀγκαλέσῃ»* στὸν δάσκαλον τὰ ἄλλα παιδιά, τὰ ὅποια τοῦ ἔλεγαν «ἔτσι κ' ἔτσι» καὶ τοῦ ἐφώναζαν «αὐτὸ κι αὐτό». Ὁ Κῶτσος αὐτοβούλως τὴν προσωρινὴν ἀποβολὴν τὴν μετέβαλεν εἰς διαρκῆ λιποταξίαν, καὶ δὲν ἐπάτησε πλέον εἰς τὸ σχολεῖον. Ἦτον δὲ τότε δεκατριῶν ἐτῶν.

Καὶ ἄλλοτε ὁ Κῶτσος εἶχε «φάγει ξύλο» ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, χωρὶς νὰ πταίῃ — ἐνῶ ἄλλην φορὰν πάλιν εἶχε μείνει ἀτιμώρητος ἐνῶ ἔπταιεν. Ἀλλὰ τότε ὁ πλάνος καλόγηρος, ὁ πάτερ Ἰωακείμ, τὸν «ὀρμήνεψε» καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι σ' αὐτόν τὸν κόσμον «ἐν ἄλλοις πταίομεν, ἐν ἄλλοις παιδευόμεθα» καὶ προσεπάθησε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τί σημαίνει τὸ ἀπόφθεγμα: «οἱ ἀδικοῦντες πολλοί, ἀδικούμενος οὐδὲ εἷς».

*

**

Ἔμαθε λοιπὸν ν' ἀγαπᾷ τὴν ἐρημίαν, ν' ἀγαπᾷ τὰ ἐρείπια, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ φαντάσματα. Ἄ! τὰ στοιχεῖα δὲν τοῦ ἠθέλαν κακὸν οὔτε τὸν εἶχαν ἀδικήσει.

Δὲν τοῦ εἶχαν ρίψει ποτὲ κατὰ πρόσωπον, οὔτε ἐκ τῶν νώτων, τὸ ἀπαίσιον κοινωνικὸν ὄνειδος.

Ὁ Κῶτσος εἶχεν ἓνα πόθον βαθύν, μίαν ἀκράτητον περιέργειαν. Ἦθελε νὰ δοκιμάσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ σπηλαίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ ἐφαίνετο νὰ καταδύεται κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀνήρχετο εἶτα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βράχου. Ἦτον ἐκείνη, ἡ Δρακοσπηλιά, καὶ εἶχε μεγάλην δι' αὐτὸν ἔλξιν. Εἶχε δοκιμάσει ἅπαξ ἤδη, τὴν ἡμέραν. Ἀλλ' ἡ θεία του, ἥτις τὸν ἐπετήρει ἀγρύπνως, ἔτρεξε καὶ τὸν ἀνεκάλεσε πλησίον της.

— Μὴν τὸ κάμῃς αὐτό, παιδάκι μου. Στὴ Δρακοσπηλιά μέσα ἠθέλες νὰ μῆῃς;... Θεὸς φυλάξῃ! Μὴν εἶσαι ἀπόκοτος!...

— Εἶναι κανεῖς Δράκος μέσα, θεία;

— Καὶ Δράκος νὰ μὴν εἶναι, ποιὸς ξεύρει; Μπορεῖ νὰ βαρέσης πουθενά... εἶναι σκοτάδι, καὶ ποιὸς ξεύρει τί γκρίφια* ἔχει μέσα... Μπορεῖ νὰ κακοπάθης... ἢ νὰ πάρης φρίξη* καὶ νὰ σκιαχτῆς... Λένε πὼς ἔχει μιὰ κακὴ βοή αὐτὴ ἢ σπηλιά, ἅμα χωθῆ ἄνθρωπος μέσα.

Ὁ Κῶτσος ἐφάνη ὅτι ἤκουσε τὴν συμβουλήν τῆς θείας του, κ' ἐπανῆλθε μαζί της εἰς τὸν ἐλαιῶνα. Ἄλλ' ὁ πόθος καὶ ἡ περιέργειά του ἠὔξησεν.

Εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὰ παιδιά καὶ τὰς γραίας ὅτι ὁ Δράκος, ὅστις ἐκατοικοῦσε τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐκεῖ μέσα, μποροῦσε νὰ κάμη ἓνα ἄνθρωπον πλούσιον, στὸ κέφι του ἐπάνω, ἅμα ἤθελεν — ἐκτὸς ἂν ἐπροτίμα, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ συχνότερον, νὰ τὸν βλάψῃ καὶ νὰ τὸν μισερέψῃ διὰ πάντοτε, τὸν τολμηρὸν ἐπισκέπτην. Εἶχεν ἐκεῖ ταμιευμένα ὁ Δράκος γρόσια πολλά, φλωριά ἀναρίθμητα, τὰ ὁποῖα ἓνας Ἀράπης ἔβγαине τὴν νύκτα καὶ τὰ ἐχόρευε, σιμὰ εἰς τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, σπινθηρίζοντα εἰς τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ὡνειροπόλει νὰ διαλάβῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀράπη, ν' ἀρπάσῃ ὅσα ἠμπορέσῃ φλωριά, ἐκεῖ πού τὰ ἐχόρευε. Μὲ αὐτὰ τὰ φλωριά θὰ ἐξεχρέωνε πρῶτον τὰ κτήματα τῆς θείας του, ἐπειδὴ τὸ χρέος τὴν ἔκαμνε νὰ στενάζῃ. Εἶτα θ' ἄφηνεν εἰς τὰς δύο γυναῖκας ἀρκετὰ διὰ νὰ καλοζοῦν, κι αὐτὸς θὰ ἐσκάρωνεν «ἓνα μεγάλο καράβι, τριοκάταρτο», θὰ ἐπήγαине νὰ ταξιδεύσῃ καὶ θὰ ἔφερνεν ἀπὸ τὰ ταξίδια «κόφες τὰ τάλλαρα», καθὼς εἶχεν ἀκούσει νὰ διηγοῦνται διὰ τὰ πλοῖα ὅσα ἀνέβησαν εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν, κατὰ τὸν πόλεμον τὸν Κριμαϊκόν, ὅτι εἶχαν γεμίσει τὸ ἀμπάρι ἀπὸ τάλλαρα, καὶ τὰ ἐμοίραζαν «μὲ τὶς κόφες» εἰς τοὺς συντρόφους, τὸν λοστρόμον καὶ τοὺς ναύτας καὶ αὐτὸν τὸν μοῦτσον... Μ' ἐκεῖνα τὰ τάλλαρα θὰ ἔμβαινε καλὰ στὰ μάτια ἐκείνων τῶν φθονερῶν παιδιῶν, τῶν σημερινῶν ἐχθρῶν του, καὶ θὰ ἤρχοντο νὰ τοῦ βάζουν μετάνοιες στρωτές, καθὼς ἔλεγεν ἡ θεία του.

*

**

Τὴν νύκτα ἐκείνην, καθὼς εἶχε κατακλιθῆ, ἀφοῦ ἐπέισθη ὅτι ἡ θεία του ἐκοιμᾶτο βαθέως, κουρασμένη καθὼς ἦτον, ἐσηκώθη χωρὶς κρότον, ἤνοιξε τὴν θύραν μὲ ἄκραν προφύλαξιν. Ἐπῆρε μαζί του ἓνα κουτὶ σπύρτα, ἓνα χονδρὸν τεμάχιον λαμπάδος κηρίνης, ἔκλεισεν ἀθορύβως τὴν θύραν ἔξωθεν, κ' ἔτρεξε πρὸς τὸ μέρος τῆς Δρακοσπηλιάς.

Ἡ σελήνη ἀρτίως εἶχεν ἀνατείλει δρεπανοειδῆς. Ἦτον σχεδὸν μεσάνυκτα, ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ἐρεῖπια.

Εἰσῆλθεν ἐντὸς τῶν κατηρειπωμένων κτιρίων, ἔφθασεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ ὑπογείου ἄντρου, ἄναψε τὸ σπύρτον, εἶτα τὸ κηρίον. Ἐκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὄπῃν.

Τὸ χάσμα ἐχώρει ἀνέτως ἄνθρωπον, ὁ δὲ Κῶτσος ἦτο μεγαλόσωμον παιδίον. Ἡσθάνθη ψυχρόν, ὑγρὸν ἀέρα, εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐπάτει ἐπὶ κόνεως ἢ ἄμμου. Ἐχαμήλωσεν, ἐκυρτώθη.

Προέβη ὀλίγα βήματα. Ἄλλο δὲν ἔβλεπεν ἢ μαῦρον τοῖχον, σχεδὸν ὀμαλόν, ὡς λαξευτόν, καὶ ἤκουεν ἀόριστον βόμβον ἐρχόμενον ἔσωθεν. Ἦτο ὡς βόμβος μυιῶν ἢ ὡς ἐλαφρὰ πτερυγίσματα μικρῶν πουλιῶν. Διέβλεπε προσέτι ἀμυδρὰ σχήματα, ὅμοια μὲ ἀποστάγματα ἀπὸ σύμπλεγμα ἀναμμένων κηρίων, ἢ μὲ κρύσταλλα κρεμάμενα ἐν καιρῷ παγετοῦ ἀπὸ τοὺς σταλαγμοὺς* τῶν στεγῶν.

Ἀποτόμως ὁ δρόμος τοῦ ἐκόπη. Ὁ τοῖχος, ὅστις μέχρι τοῦδε ἐσχημάτιζε θόλον ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, ἐφάνη ὡς νὰ κατῆλθε κ' ἐκρεμάσθη μέχρι τοῦ ἐδάφους, καὶ τοῦ ἔφραξε τὴν ὁδόν.

Τότε ὁ Κῶτσος περιέφερε τὸ κηρίον του ἐδῶ κ' ἐκεῖ διὰ νὰ ἴδῃ ἂν ὑπῆρχέ που δίοδος, ἀλλὰ ρεῦμα ἀέρος ἔπεσεν ἀποτόμως ἐπάνω εἰς τὸ κηρίον, καὶ τὸ ἔσβησε.

Συγχρόνως ὁ Κῶτσος ἤκουσεν, ἢ τοῦ ἐφάνη ὅτι ἤκουσε, μίαν βοὴν ὑποχθόνιον, ὑπόκωφον φωνήν, ἣτις ἤρχετο ἀγρία ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ σπηλαίου.

Ἡ φωνὴ τοῦ ἐφάνη ὅτι ἔλεγε:

— Μοῦ...λο! Μοῦ...λο!

*

**

Λοιπὸν, ὡς καὶ τὰ φαντάσματα ἤξευραν τὴν δυστυχίαν του! Λοιπὸν καὶ τὰ ξωτικά ὅλα ἐγνώριζαν τὸ τρωτὸν μέρος του! Καὶ ὁ Δράκος διὰ τῆς φωνῆς του ἐπεκύρωνε τὰς φωνὰς τῶν μοχθηρῶν παιδιῶν!

Ὁ Κῶτσος ἐτράπη εἰς φυγὴν. Καθὼς ἐστράφη ὀπίσω, εἰς τὸ σκότος, πρὸς τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου, ζητῶν νὰ εὔρη ἀκτίνα τῆς σελήνης εὐμενῆ ἣτις νὰ τοῦ φέξῃ τὸν δρόμον του, ἐκτύπησε τὴν κεφαλὴν σφοδρῶς εἰς τὸν θόλον τοῦ βράχου. Τοῦ ἦλθε στιγμιαία ζάλη.

Ἄ! ἔπρεπε νὰ εἶχε κτυπήσει τὴν κεφαλὴν του πρωτύτερα, ὅταν ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Δράκου... Ἡ μᾶλλον, ὥφειλε νὰ κτυπᾷ τὸ κεφάλι του ἀπὸ πολὺ πρὶν... πρὶν γεννηθῆ ἀκόμη. Καὶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν φαντασίαν του μειδιῶσα καὶ μορφάζουσα ἢ ὄψις τοῦ περιπλανωμένου μοναχοῦ, τοῦ Ἰωακείμ, ὅστις ἄλλοτε τοῦ εἶχε διηγηθῆ περὶ τῆς ἀφελοῦς περιεργείας τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐρωτῶντων περὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, ἂν ὁ ἴδιος ἤμαρτεν ἢ οἱ γονεῖς του διὰ νὰ γεννηθῆ τυφλός.

Καὶ αὐτὸς ὁ Κῶτσος, ἦτο κάτι περισσότερο τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ — ἦτο ἐκ γενετῆς κατάδικος.

*
* *

Ὅταν συνῆλθεν ἀπὸ τὴν ζάλην, ἐπέστρεψε ριγῶν καὶ τρέμων πλησίον τῆς θείας του. Τὴν εὔρεν ἔξυπνον. Αὕτη εἶχεν «ἀλαφιασθῆ» μέσα στὸν ὕπνον της, κ' ἔξυπνήσασα, δὲν εὔρε πλησίον της τὸν ἀνεψιὸν της.

Ἐξαφνίσθη, ἐτρόμαξεν. Ἐσηκώθη καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν. Ὑπώπτευεν ὅτι ὁ Κῶτσος θὰ εἶχεν ὑπάγει, ὁ ἀπόκοτος, πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐρειπίων καὶ τῆς Δρακοσπηλιάς. Ἦρχισε νὰ τὸν κράζῃ ὀνομαστί:

— Κῶτσο!... ποῦ εἶσαι;

Ἐνῶ ἐδίσταζε, καὶ ἠτοιμάζετο, μισονδυτὴ καὶ ξυπόλυτη ὅπως ἦτον, νὰ τρέξῃ πρὸς τὰ ἐκεῖ, εἶδε τὸν Κῶτσον νὰ ἔρχεται. Ἦτον χλωμὸς ἀπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, καὶ χλωμὸς ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του.

— Τί ἔχεις;... Ποῦ πῆγες;

Ὁ νέος ταχέως συνῆλθε.

— Τίποτα... τίποτα, θειά· ἠσύχασε.

— Δὲν σοῦ εἶπα ἐγὼ νὰ μὴν πᾶς στὴ Δρακοσπηλιά; Λέγε... Τί ἔτρεξε;

— Ἄκουσα μιὰ φωνή.

— Φωνή... θ' ἄκουσες τὴ βοή ποῦ λένε πῶς βγαίνει τὴ νύχτα. Κ' ἐφοβήθηκες πολὺ;... Κάμε τὸ σταυρὸ σου, παιδί μου... Ἐλα νὰ κοιμηθῆς, καὶ νὰ φυλάεσαι ἄλλη φορὰ, νὰ μὴν εἶσαι ἀπόκοτος.

— Ἡ φωνὴ ποῦ ἄκουσα...

— Ἡ φωνή... ἔ, τί;

— Ἐλεγε... ἓνα λόγο.

— Τί;

— Ἐλεγε «Μοῦ...λο!»

Ἡ Κρατῆρα ἠσθάνθη πόνον, καὶ συγχρόνως ἐγέλασε. Ἦρχισε νὰ ἐξηγῆ εἰς τὸν ἀνεψιὸν της:

—Ἄμα ἀποκοπήση κανεῖς, καὶ πάη μὲς στὴ Σπηλιὰ τοῦ Δράκου, νύχτα, μεσάνυχτα, αὐτὰ θ' ἀκούση... Λένε πὼς ἡ βοή ἐκείνη τῆς Σπηλιάς ἔχει ἓνα ἰδίωμα, νὰ ξαναλέη στὸν ἄνθρωπο ὅ,τι καημὸ ἔχει στὴ ζωὴ του... Κεῖνο ποῦ τοῦ πονεῖ τοῦ καθενός, τὸ λέει, τάχα μὲ ἀνθρώπινη φωνή. Τ' ἄκουσα ποῦ τὸ ἔλεγαν οἱ παλαιοί, μὰ τώρα σ' αὐτὰ τὰ χρόνια δὲν θὰ πῆγε κανένας νὰ μπῆ μὲς στὴ Σπηλιά. Ἐσένα σοῦ φάνηκε πὼς ἄκουσες «Μοῦλο!» Ἄν ἐπήγαινα ἐγὼ μὲς στὴ Δρακοσπηλιά, θὰ μοῦ ἐφαίνετο πὼς ἀκούω «τὸ χρέος! τὸ χρέος!», κείνον τὸν καημὸ ποῦ ἔχω. Ἄν ἐπήγαινε ἡ μάνα σου, θὰ ἔκαναν τ' αὐτιά της πὼς ἀκούει «τὸ παιδί! τὸ παιδί!», κι ἂν ἐπήγαινε ὁ προκομμένος ὁ πατέρας σου, θ' ἄκουε μιὰ φωνή «τὸ μέτρημα! τὸ μέτρημα!» Αὐτὸ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Δράκου.

*

**

Ὀλίγον καιρὸν ὕστερον, μετὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ παιδίου, αἱ δύο ἀδελφαί, πικραμένα καὶ μαυροφοροῦσαι —ἡ μήτηρ ὠχρά, καὶ μόλις δυναμένη νὰ βαδίζη ἐκ τῆς ἀδυναμίας, μέλλουσα ν' ἀποθάνη ὀλίγας ἐβδομάδας ὕστερον— ἡ θεία ἰσχνή, ἡλιοκαῆς καὶ ἐγκαρτεροῦσα, ἐξῆλθον λίαν πρῶι εἰς τὴν ἐξοχὴν. Ἐκεῖ συνήντησαν τὸν πλάνητα μοναχόν, τὸν Ἰωακείμ.

Οὗτος τὰς ἐχαιρέτισε μετὰ συμπαθείας, σείων τὴν κεφαλὴν, καὶ ἤρχισε νὰ λέγῃ πρὸς τὴν ὀρφανὴν τοῦ τέκνου μητέρα:

—Ἐ! κουράγιο, Σοφούλα! Τί νὰ γένη, καημένη· ἐκεῖ, στὸν ἄλλον κόσμον, θὰ βρῆς πολλούς, πολλούς ἄλλους, καὶ τὸν Κωνσταντάκη σου μαζί... Τί νὰ λές, ἐσύ, ταλαίπωρη;... Βέβαια θὰ εἶπες πὼς ἦτον κακὴ ὥρα! Ἄχ! ἡ πλεόν κακὴ ὥρα εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἀμαρτίας, Σοφούλα! Ἄχ! τὰ ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας... Γι' αὐτὸ εἶπε καὶ ὁ ὅσιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης «ἡ δεξιὰ σου, Χριστέ μου... σκαιωρίας πάσης περιφυλαξάτω με».

Εἶτα, ὅταν ἡ Σοφούλα ἀπέστρεψε κλαίουσα τὴν κεφαλὴν, ὁ πλάνος μοναχὸς εἶπεν εἰς τὴν πρεσβυτέραν ἀδελφὴν της:

—Ἄχ! Κρατήρα, καὶ νὰ ἦτον ἀθῶα... θὰ ἐπήγαινε μαζί μὲ τοὺς Μάρτυρας... Ὅπως κι ἂν εἶναι, πιστεύω νὰ βρῆ ἔλεος.

Κ' ἐπειδὴ ἐκείνη τὸν ἐκοίταζεν ἐν ἀμηχανίᾳ, ὁ ρασοφόρος ἐπανέλαβε ταπεινῆ τῆ φωνῆ, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀκούση ἡ Σοφούλα:

—Ἄπ' τις δύο κακὲς ὥρες, τὴν μία ποῦ ἓνα πλάσμα ἔπεσε σὲ πειρασμό, κ' ἔφερ' ἓνα ἄλλο πλάσμα στὸν κόσμον, καὶ τὴν ἄλλη, ποῦ αὐτὸ τὸ δεύτερο πλάσμα ἔπεσε ἀπ' τὸ δένδρον κ' ἐσκοτώθη —χωρὶς τὴν πρώτη, ἡ δευτέρα ποτὲ δὲν θὰ ἤρχετο— ἡ χειρότερη ὥρα εἶναι ἡ πρώτη, Κρατήρα!

(1904)